

„ESTONIA” BALLETTIST ja pisut ka „Don Quijotest”

Juba mõnda aastat veab «Estonia» ballett vägikäigast publikuga, et teda jälle tuua saale täitma. Ei ole ju saladus, et balletižanr, mis viiekümne aastat oli selle teatri juhtivaks žanriks, kaotas kuuekümnendail aastail oma populaarsuse. Huvi kaotuse põhjusi on mitmeid, kuid üks peamine on see, et unustati: «Estonia» publik on just nimelt selle teatri publik, kes on kasvanud põhiliselt (tinglikult öeldes) realistliku ja mõningal määral ka romantilise balleti vaimus, mida R. Olbrei ja A. Ekstoni kõrval arendasid ka külalislavastajad B. Fenster ja V. Burmeister.

«Estonialt» oligi harjutud saama ka balletis eelkõige dramaatilisi (või koomilisi) etendusi, mis võib-olla allusid rohkem isegi draamakui balletikunsti (tänapäeva mõistes) reeglitele. Ometi ei välista see võimalust, et publik jõuab kaasaegse balleti, selle esteetika ja ideaalide mõistmiseni, kui asja targalt juhtida.

... Ja siis alustasid «Estonias» tööd noored ballettmeisterid M. Murdmaa, I. Generalova, E. Suve — tookord

pidamistega loodud lavastuste puhul, enam ei lähe täismajale isegi varem traditsiooniliste täismajadega «Luikede järv», mis 1967. a. toodi taas lavale nn. akadeemilises variandis (keskmine külastatavus 540).

Ometi võib mullust, 1968. aastat lugeda «Estonia» balletile murranguliseks. Pärast mitmeaastast vaheaega tekkis selle žanri ümber jällegi eluvus, mida ei saa seletada ainult sensatsioonilise balleti lavastamisega (paraku on meie publik ikkagi ka sensatsioonihimuline). Jutt on B. Bartoki «Võlumandariinist» M. Murdmaa lavastuses J. Lehistega peaosas. Ainult sensatsioon ei oleks 29 etendusele toonud kokku 21 123 külalast. Asi on ikka selles, et aeg on niikaugel, et kaasaegne ballett võib tulla. Tänu Eesti Raadiote ning sümfonia- ja kammerorkestri aktiivsele tegevusele on viimastel aastatel rohkesti kõlanud 20. sajandi

muusika lihtsameelset bravuursust, tekib mõte — kas isegi sellesama muusika ja koreograafia baasil ei saaks luua satiirilisi-ironilisi-paroodilist etendust Fokini-Offenbachi «Sinihabeme» laadis? Sel viisil oleks selle etenduse vastu ehk võimalik huvi tundma panna ka laimat vaatajakonda (1968. aastal antud kuuest etendusest oli üks täismajaga, ülejäänud viiele etendusele jäi tulemata 2080 vaatajat). Praegu pööravad lavastusele tähelepanu nähtavasti lisaks juhupublikule vaid need asjahuvilised, kes tahavad näha, kuidas T. Randviir ja A. Leis seda koreograafiat tantsivad nüüd, need, kes tahavad teada, kuidas T. Soone, T. Maistel, J. Lehistel, H. Ojalol, O. Tšitšeroyal nende variatsioonid õnnestuvad, milliseid edusamme teeb T. Härm, kuidas esinevad trupi värskemad liikmed A. Basihhin ja A. Buldakov.

Ballettmeister E. Suve on siiski selle materjalise ironilise suhtumise võimaluse kasutamata jätnud. Ta läheb

osaks Ü. Vilimaa «Kontrastidele» ja sooloõhtule.

Nüüd siis oleneb väga palju just teatrist, kummale poole vägikäigas veetakse. Teoreetiliselt võiks iga järgmine töö jätkata viimase lühiballettide õhtu edu, sest publiku huvi on taas äratatud.

... «Estonia» viimaseks balletiesietenduseks oli L. Minkuse «Don Quijote»; etendus, millelt küll keegi ei nõua erilist mõttesügavust, vaimust — selle aluseks pole ju Cervantese suurromaan, mida kavalehel täiesti õigustatult ei mainitagi, vaid üks episood sellest. Don Quijote Sancho Panzaga on siin vaid niidiks, mis köidab üksikud poognad. Tegelikult on küll nii, et kuulates balleti «Don Quijote»

Praegu algab etendus peoga Barcelona väljakul, kus teiste tantsijate seas kohtame ka selle loo peategelasi Basiliot ja tema armastatud Quitieriat. See on sama pilt, mida vist küll enamik on näinud televisioonis M. Plissetskajaga peaosas. Kõigil on kindlasti meeles see peoatmosfäär, millest isegi tillukesel televiisoriekraanil midagi säilis. Seda rõõmsat-erutavat õhkkonda on kogu etendusele hädasti vaja. See on selle lavastuse mängureeglik, mille vaataja peab omaks võtma, ta peab ennast tundma nagu suurel peol, mille bravuur, rütmid ja tempo ta kaasa kisuvad. Seda atmosfääri ei suuda luua ainult üks peategelane, selle loob kogu an-

linnaväljakul tõesti pidutsevad (A. Rütitel, I. Raksnevitš, T. Viisimaa, et nimetada mõned nimed). Kui lavastaja loobuks praegustest juhuslikest misantseenidest ja reageeringutest ning nõuaks täpsest režiist kinnipidamist — pilt kindlasti muutuks. Muide, samalaadse etteheite võiks rühmatantsijatele teha mõnes teises etenduses.

Režissööriröö juhuslikkus ilmneb ka peaosaliste juures. Millegi muuga ei oska seletada näiteks P. Roosi «möödamängimist» Sanchona. Kas tõesti see Don Quijote kaaslane on lõllike? Või T. Randviiru haruldaselt vaimukas reageering Basilio näilisele surmale, mis äkki asetab kogu rolli teise valgusse — see jääb kogu osa joonises juhuslikuks välgatuseks.

Nii on etenduse helgeteks laikudeks üksikud tantsud (variatsioonid, pas de deux'd, karakteritantsud), eelkõige naissoolistide etteasted (treener-repetiitor H. Puur). Rõõmustav on, et suurte kogemustega baleriinide T. Randviiru ja A. Leisi kõrval teevad edusamme T. Soone, T. Maiste jt. Eriti jäi meelde T. Soone täiuslik variatsioon lõpupildis. Tema tantsutehniline kindlus, haprus ja graatsilisus pääsevad siin kütkestavalt mõjule.

Meil harvanähtava temperamendiga tantsib T. Härm (Basilio), ka noorel A. Basihhinil samas osas on häid eeldusi.

Üldse tekib mulje, et võimalikud soliste on «Estonial» rohkem kui kunagi varem.

... Niisiis «Don Quijote» lavastusega ei jätku tõus, mis algas 1968. aasta esimesel poolel, kuid pilk tulevikku jääb ometi optimistlikuks, sest plaanid on «Estonia» balletil paljutootavad. Stravinski «Orfeus», Bizet'-Stšedriini «Carmen-süit», Tambergi uus ballett — see on materjal, millest annab luua huvitavaid etendusi.

... ja balletižanr, mis viiekümnendatel aastatel oli selle teatri juhtivaks žanriks, kaotas kuuekümnendail aastail oma populaarsuse. Huvi kaotuse põhjusi on mitmeid, kuid üks peamine on see, et unustati: «Estonia» publik on just nimelt selle teatri publik, kes on kasvanud põhiliselt (tinglikult öeldes) realistliku ja mõningal määral ka romantilise balleti vaimus, mida R. Olbrei ja A. Ekstoni kõrval arendasid ka külalislavastajad B. Fenster ja V. Burmeister.

«Estonialt» oligi harjutud saama ka balletis eelkõige dramaatilisi (või koomilisi) etendusi, mis võib-olla allusid rohkem isegi draamakui balletikunsti (tänapäeva mõistes) reeglitele. Ometi ei välista see võimalust, et publik jõuab kaasaegse balleti, selle esteetika ja ideaalide mõistmiseni, kui asja targalt juhtida.

... Ja siis alustasid «Estonias» tööd noored ballettmeisterid M. Murdmaa, I. Generalova, E. Suve — tookord uued nimed, uued kaasaegsed töekspidamised.

Neile, kes olid tuttavad Grigoroviči, Kassatkina, Vassiljevi jt. nõukogude eesrindlike ballettmeisterite töödega, kes olid jälginud ka külalistrupide etendusi, neile pakkusid elamuse mitmedki lõigud «Ballettsümfooniast», «Sõduri loost», «Sümfoonilistest tantsudest» jt. neile järgnenud lühiballettidest. Lai pealtvaatajaskond aga võorastas seda harjumatu.

Vähe sellest, et saalid jäid hõredaks kaasaegsete töeks-

pidamistega loodud lavastuste puhul, enam ei lähe täismajajale isegi varem traditsiooniliste täismajajadega «Luikede järv», mis 1967. a. toodi taas lavale nn. akadeemilises variandis (keskmine külastatavus 540).

Ometi võib mullust, 1968. aastat lugeda «Estonia» balletile murranguliseks. Pärast mitmeaastast vaheaega tekkis selle žanri ümber jällegi eluvus, mida ei saa seletada ainult sensatsioonilise balleti lavastamisega (paraku on meie publik ikkagi ka sensatsioonihimuline). Jutt on B. Bartoki «Volumandariinist» M. Murdmaa lavastuses J. Lehistega peaosas. Ainult sensatsioon ei oleks 29 etendusele toonud kokku 21 123 külastajat. Asi on ikka selles, et aeg on niikaugel, et kaasaegne ballett võib tulla. Tänu Eesti Raadiote hing sümfoonia- ja kammerorkestri aktiivsele tegevusele on viimastel aastatel rohkesti kõlanud 20. sajandi muusikat. Hakatakse ka harjuma sajandi keskpaiga arusaamadega balletikunstist. Tähendab, oli tekkinud pinnas «Volumandariini»-taolise teose vastuvõtmiseks, mille M. Murdmaa meisterlikult lavale seadis ja J. Lehiste tõesti silmapaistvalt esitas. Kui veel lisada, et «Volumandariini» garneerivad «Barokk-variatsioonid» ja «Ameeriklane Pariisis», siis annab see bukkett igähele midagi.

Niisiis — avalikkus on näidanud, et ta on tantsukunsti jälle nõus lugema suurte kunstide hulka. Seda tõendab näiteks ju ka tormiline valmistatud vastuvõtt, mis sai

muusika lihtsameelset bravaursust, tekib mõte — kas isegi sellesama muusika ja koreograafia baasil ei saaks luua satiirilisi-iroonilisi-paroodilist etendust Fokini-Offenbachi «Sinihabeme» laadis? Sel viisil oleks selle etenduse vastu ehk võimalik huvi tundma panna ka laiemat vaatajakonda (1968. aastal antud kuuest etendusest oli üks täismajajaga, ülejäänud viiele etendusele jäi tulemata 2080 vaatajat). Praegu pööravad lavastusele tähelepanu nähtavasti lisaks juhupublikule vaid need asjahuvilised, kes tahavad näha, kuidas T. Randviir ja A. Leis seda koreograafiat tantsivad nüüd, need, kes tahavad teada, kuidas T. Soonel, T. Maistel, J. Lehistel, H. Ojalol, O. Tšitšeroyal nende variatsioonid õnnestuvad, milliseid edusame teeb T. Härm, kuidas esinevad trupi värskemad liikmed A. Basihhin ja A. Buldakov.

Ballettmeister E. Suve on siiski selle materjalisse iroonilise suhtumise võimaluse kasutamata jätnud. Ta läheb hoopis vastupidist teed — proloogi ja mõnda teistki episoodi vältides on ta niigi kaardimajana koos seisva loo veelgi rohkem hajutanud.

Traditsiooniline proloog, milles selgub, miks «kurva kuju rüütel» üldse rändama läheb, andis kogu loole ometi mingi raami, tõstis Don Quijote pisutki esile. Kuna ballett kannab ikkagi tema nime, on see vajalik. Proloogita on nimiosaline, keda U. Puusaag püüdlukult etendab, nagu õhus rippuv.

Samadel. Kasid ka «Estonias» T. Randviir ja A. Leis Quite- riana püüaksid, kui neid ei toeta ansambel — peoõhk-konda ei sünni.

Põhiliselt noored tantsijad moodustavad «Estonias» selle ansambli. Hädasti vajavad nad režissööri kätt, kes teeks neile põhjalikult selgeks nende ülesanded laval. Praegu jääb mitmestki rühmatantsijast mulje, et ta loeb oma kohuseks vahete-vahel käega lehvitada ja sooritada need tantsusammud, mis ballettmeister on seadnud. Ma olen siinkohal kaugel mõttest, et nad midagi tundma peaksid. Aitaks sellestki, kui artisti näost ei saaks lugeda tülpimust ja ükskõiksust laval sündiva vastu. Endastmõistetavalt ei ole kõik tantsijad niisugused. Siin on artistlikele J. Lehistele (Picilia), H. Ojalole (Juanita), V. Loole (Lorenzo), A. Hansonile (Gamae) jt. lisaks õige mitu nimetat tegelast, kes selle

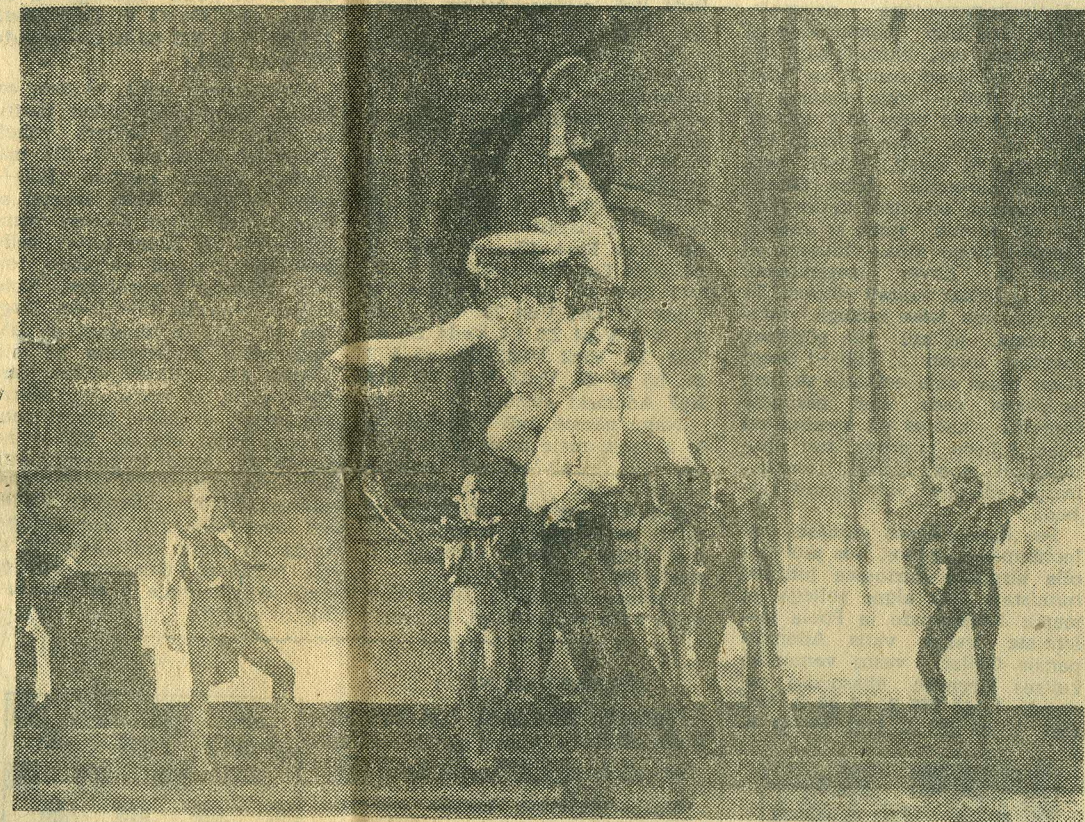
vaid edusamme T. Soone, T. Maiste jt. Eriti jäi meelde T. Soone täiuslik variatsioon lõpupildis. Tema tantsutehnikaline kindlus, haprus ja graatsilisus pääsevad siin kütkestavalt mõjule.

Meil harvanähtava temperamendiga tantsib T. Härm (Basilio), ka noorel A. Basihhinil samas osas on häid eeldusi.

Üldse tekib mulje, et võimekaid soliste on «Estonial» rohkem kui kunagi varem.

... Niisiis «Don Quijote» lavastusega ei jätku tõus, mis algas 1968. aasta esimesel poolel, kuid pilk tulevikku jääb ometi optimistlikuks, sest plaanid on «Estonia» balletil paljutootavad. Stravinski «Orfeus», Bizet'-Štšedrini «Carmen-süit», Tambergi uus ballett — see on materjal, millest annab luua huvitavaid etendusi.

HEINO AASSALU

Stseen balleti «Don Quijote» lavastusest RAT «Estonias». Quiteria — vabariigi rahvakunstnik Tiit Randviir. Basilio — Aleksander Basihhin.